

สังคมนิยมยูโทเปีย สังคมนิยมวิทยาศาสตร์และสังคมนิยมประชาธิปไตย

วรวิทย์ จ้างอนนาค¹

Worawoot Jumlongnark²

บทนำ

สังคมนิยมเป็นแนวคิดทางการเมืองและเศรษฐกิจที่มุ่งเน้นการสร้างความสะดวกสบายและความเป็นธรรมในสังคม แต่มีรูปแบบที่แตกต่างกันไปตามแนวคิดและวิธีการที่ใช้ในการบรรลุเป้าหมาย สังคมนิยมฟ็อดิน, สังคมนิยมวิทยาศาสตร์, และสังคมนิยมประชาธิปไตย เป็นสามแนวคิดหลักที่มีบทบาทสำคัญในประวัติศาสตร์การเมืองและสังคม แต่ละแนวคิดมีจุดเน้นและวิธีการที่ต่างกัน ตั้งแต่การสร้างชุมชนอุดมคติในระดับท้องถิ่นไปจนถึงการปฏิรูปสังคมผ่านกระบวนการประชาธิปไตย บทความชิ้นนี้จะอธิบายความแตกต่างระหว่างแนวคิดเหล่านี้ เพื่อทำความเข้าใจถึงวิธีการและเป้าหมายที่หลากหลายในการสร้างสังคมที่เท่าเทียมและเป็นธรรม

1. สังคมนิยมยูโทเปีย

สังคมนิยมยูโทเปีย (Utopian Socialism) เป็นแนวคิดที่เน้นการสร้างสังคมในอุดมคติ ที่ทุกคนมีความสะดวกสบายและมีความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจและสังคม แนวคิดนี้เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 19 โดยมีนักคิดคนสำคัญเช่น ชาร์ลส์ ฟุรีเย (Charles Fourier), โรเบิร์ต โอเวน (Robert Owen), และ อ็องรี เดอ แซงต์-ซิมง (Henri de Saint-Simon) เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการเสนอแนวคิดดังกล่าว สังคมนิยมยูโทเปียเป็นการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากการปฏิวัติอุตสาหกรรม ซึ่งทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างมาก ผู้เสนอแนวคิดนี้มองเห็นปัญหาที่เกิดจากระบบทุนนิยมที่ขับเคลื่อนโดยกำไรและการแข่งขัน และเสนอให้มีการจัดระเบียบสังคมใหม่ให้เป็นสังคมที่ทุกคนทำงานร่วมกันเพื่อประโยชน์ร่วมกัน แทนที่จะเน้นผลกำไรส่วนบุคคล

ชาร์ลส์ ฟุรีเย เป็นหนึ่งในผู้ริเริ่มแนวคิดสังคมนิยมยูโทเปีย โดยเขาเสนอให้มีการจัดตั้ง “ฟาลังซ์” (Phalanx) ซึ่งเป็นชุมชนขนาดเล็กที่สมาชิกทุกคนร่วมมือกันทำงานและแบ่งปันผลผลิตอย่างเท่าเทียมกัน ฟุรีเยเชื่อว่าถ้าผู้คนได้ทำงานที่เหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของตนเอง และได้รับความเท่าเทียมกันในแง่ของผลตอบแทน สังคมก็จะมีความสุขและมีความสมดุล (Fourier, 1996) โรเบิร์ต โอเวน เป็นอีกคนหนึ่งที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อแนวคิดนี้ โอเวนเป็นนักธุรกิจที่มองเห็นปัญหาของแรงงานในโรงงาน เขาจึงพยายามสร้างชุมชนยูโทเปียที่ชื่อว่า “นิวลันอาร์ค” (New Lanark) ในสกอตแลนด์ ซึ่งเป็นชุมชนที่แรงงานได้รับการดูแลอย่างดี มีการศึกษาและสุขภาพที่ดี โอเวนเชื่อว่าสภาพแวดล้อมและการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยปรับปรุงชีวิตของคนในสังคม (Owen, 1991) อ็องรี เดอ แซงต์-ซิมง ซึ่งเป็นอีกหนึ่งบุคคลที่สำคัญในสังคมนิยมยูโทเปีย มีแนวคิดที่เน้นการจัดการและการวางแผนทางเศรษฐกิจเพื่อประโยชน์ของสังคมส่วนรวม เขาเสนอให้สังคมควรมีการจัดการทรัพยากรและการผลิตในลักษณะที่เป็นธรรมและมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดสำหรับทุกคน (Harrington, 2011)

¹ วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

² College of Politics and Governance, Mahasarakham University.

แม้ว่าแนวคิดสังคมนิยมยูโทเปียจะมีความฝันที่สูงส่ง แต่ก็เผชิญกับความท้าทายอย่างมากในการนำมาใช้ในโลกแห่งความเป็นจริง แนวคิดเหล่านี้มักถูกวิจารณ์ว่าไม่สามารถประยุกต์ใช้ได้จริงในสังคมที่มีความซับซ้อนและมีความหลากหลาย แนวคิดนี้ยังถูกมองว่าเป็นอุดมคติที่ไม่สามารถบรรลุได้ในความเป็นจริง เนื่องจากมนุษย์มีความแตกต่างในด้านความต้องการและแรงจูงใจ อย่างไรก็ตาม สังคมนิยมยูโทเปียยังคงเป็นแรงบันดาลใจให้กับนักคิดและนักเคลื่อนไหวในยุคต่าง ๆ ที่มุ่งหวังที่จะสร้างสังคมที่มีความเสมอภาคและเป็นธรรมมากขึ้น แนวคิดนี้เป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการพัฒนาแนวคิดสังคมนิยมในรูปแบบต่าง ๆ เช่น สังคมนิยมวิทยาศาสตร์ (Scientific Socialism) ซึ่งเป็นรากฐานของแนวคิดของคาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) และเฟรดริก เองเงิลส์ (Friedrich Engels) ที่มีอิทธิพลต่อการเคลื่อนไหวทางการเมืองและเศรษฐกิจในศตวรรษต่อมา

สรุปแล้ว สังคมนิยมยูโทเปียเป็นการแสวงหาสังคมในอุดมคติที่ทุกคนมีความเสมอภาคและมีความเป็นธรรม แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นแนวคิดที่ยากจะนำไปปฏิบัติได้จริงในสังคมที่มีความซับซ้อน ถึงแม้จะมีความท้าทาย แต่มันยังคงเป็นแรงบันดาลใจให้กับการเคลื่อนไหวเพื่อสังคมที่ดีขึ้นในยุคสมัยต่าง ๆ

2. สังคมนิยมวิทยาศาสตร์

สังคมนิยมวิทยาศาสตร์ (Scientific Socialism) เป็นแนวคิดที่พัฒนาโดยคาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) และเฟรดริก เองเงิลส์ (Friedrich Engels) ในช่วงศตวรรษที่ 19 ซึ่งเป็นการวิเคราะห์และวิพากษ์วิจารณ์ระบบทุนนิยมอย่างลึกซึ้ง โดยใช้หลักการทางวิทยาศาสตร์และตรรกะในการศึกษาโครงสร้างของสังคมและเศรษฐกิจ (Engels, 1978) แนวคิดนี้เป็นรากฐานของลัทธิมาร์กซิสต์ (Marxism) และมีอิทธิพลอย่างมากต่อการเคลื่อนไหวทางการเมืองและสังคมในยุคสมัยต่อมา

มาร์กซ์และเอนเงิลส์ได้สร้างสังคมนิยมวิทยาศาสตร์ขึ้นมาเพื่อตอบโต้แนวคิดแบบสังคมนิยมยูโทเปีย (Utopian Socialism) ซึ่งพวกเขามองว่าเป็นอุดมคติที่ไม่สามารถนำมาใช้ในโลกแห่งความเป็นจริงได้ มาร์กซ์มองว่าสังคมนิยมยูโทเปียเป็นแนวคิดที่ขาดการวิเคราะห์ที่มีฐานข้อมูลเพียงพอกและไม่สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างแท้จริงได้ในทางตรงกันข้าม สังคมนิยมวิทยาศาสตร์อาศัยการวิเคราะห์ทางประวัติศาสตร์และเศรษฐกิจ โดยใช้ทฤษฎีวิภาษวิธี (Dialectical Materialism) ซึ่งเป็นการมองเห็นการเปลี่ยนแปลงในสังคมผ่านความขัดแย้งและการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Engels, 1978)

หนึ่งในหลักการสำคัญของสังคมนิยมวิทยาศาสตร์ ก็คือ แนวคิดเรื่องการต่อสู้ทางชนชั้น (Class Struggle) มาร์กซ์มองว่าสังคมมนุษย์ที่ดำรงอยู่มาตลอดประวัติศาสตร์ถูกกำหนดด้วยความขัดแย้งระหว่างชนชั้นผู้ครอบครองทรัพย์สิน (เช่น ชนชั้นนายทุน) และชนชั้นผู้ถูกกดขี่ (เช่น ชนชั้นกรรมาชีพ) ความขัดแย้งนี้เป็นแรงผลักดันที่ทำให้สังคมพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ ในระบบทุนนิยม ชนชั้นนายทุนเป็นผู้ควบคุมปัจจัยการผลิตและใช้แรงงานของชนชั้นกรรมาชีพเพื่อสร้างผลกำไรส่วนตัว ซึ่งทำให้เกิดความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจและความขัดแย้งทางสังคม (Marx & Engels, 1976)

มาร์กซ์เชื่อว่าการต่อสู้ทางชนชั้นจะนำไปสู่การปฏิวัติของชนชั้นกรรมาชีพ ที่จะล้มล้างระบบทุนนิยมและนำไปสู่การก่อตั้งสังคมนิยม ซึ่งเป็นสังคมที่ปัจจัยการผลิตถูกควบคุมโดยส่วนรวมและไม่มีกีดกันทางชนชั้นอีกต่อไป ในสังคมนิยมที่แท้จริง ความเสมอภาคจะเกิดขึ้น และทรัพยากรจะถูกแบ่งปันอย่างยุติธรรมตามความต้องการของแต่ละคน (Lenin, 1975)

สังคมนิยมวิทยาศาสตร์ยังเน้นความสำคัญของการศึกษาและการตระหนักรู้ทางชนชั้นในหมู่ชนชั้นกรรมาชีพ เพื่อให้พวกเขาตระหนักถึงสภาพความเป็นจริงของการกดขี่และการขูดรีดที่พวกเขาเผชิญอยู่ มาร์กซ์และเอนเงิลส์มองว่าการปฏิวัติจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อชนชั้นกรรมาชีพตระหนักถึงสถานะของตนและรวมตัวกันเพื่อต่อสู้กับชนชั้นนายทุน (Marx & Engels, 1976)

แนวคิดสังคมนิยมวิทยาศาสตร์มีอิทธิพลอย่างมากต่อการเคลื่อนไหวทางการเมืองในศตวรรษที่ 20 โดยเฉพาะในรูปแบบของคอมมิวนิสต์ซึ่งเป็นการนำแนวคิดของมาร์กซ์ไปประยุกต์ใช้ในการจัดตั้งรัฐและระบบเศรษฐกิจในประเทศต่างๆ อย่างไรก็ตาม การนำแนวคิดนี้ไปใช้ในทางปฏิบัติเผชิญกับความท้าทายและข้อวิพากษ์วิจารณ์มากมาย โดยเฉพาะในเรื่องของเสรีภาพและสิทธิมนุษยชนที่ถูกละเมิดในหลายประเทศที่ปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์

กล่าวโดยสรุป สังคมนิยมวิทยาศาสตร์เป็นการวิเคราะห์ระบบสังคมและเศรษฐกิจอย่างเป็นระบบ โดยมุ่งเน้นไปที่ความขัดแย้งทางชนชั้นและการเปลี่ยนแปลงของสังคม แนวคิดนี้มีอิทธิพลอย่างมากต่อการเคลื่อนไหวทางการเมืองและสังคมในยุคสมัยต่อมา แม้จะมีความท้าทายในการนำไปใช้ แต่สังคมนิยมวิทยาศาสตร์ยังคงเป็นพื้นฐานสำคัญในการทำ ความเข้าใจและวิพากษ์วิจารณ์ระบบทุนนิยมและสังคมในปัจจุบัน

3. สังคมนิยมประชาธิปไตย

สังคมนิยมประชาธิปไตย (Democratic Socialism) เป็นแนวคิดทางการเมืองและเศรษฐกิจที่ผสมผสานแนวคิดสังคมนิยมเข้ากับหลักการของประชาธิปไตย เป้าหมายของสังคมนิยมประชาธิปไตย คือ การสร้างสังคมที่มีความเสมอภาคทางเศรษฐกิจและสังคม โดยยังคงรักษาเสรีภาพส่วนบุคคลและการปกครองโดยประชาชน แนวคิดนี้เน้นการกระจายทรัพยากรและโอกาสอย่างเท่าเทียมกัน และมุ่งหวังที่จะลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจผ่านการใช้เครื่องมือของรัฐในลักษณะที่ไม่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน (Bernstein, 1993)

สังคมนิยมประชาธิปไตยเกิดขึ้นในศตวรรษที่ 19 และได้รับการพัฒนาและขยายตัวอย่างต่อเนื่องในยุโรป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศที่มีการพัฒนาทางอุตสาหกรรมที่ก้าวหน้า แนวคิดนี้แตกต่างจากลัทธิมาร์กซิสต์และสังคมนิยมวิทยาศาสตร์ตรงที่สังคมนิยมประชาธิปไตยไม่เน้นการปฏิวัติหรือการล้มล้างระบบทุนนิยมด้วยความรุนแรง แต่เชื่อในกระบวนการประชาธิปไตยและการปฏิรูปที่ค่อยเป็นค่อยไปในการเปลี่ยนแปลงสังคม (Harrington, 2011)

หนึ่งในหลักการสำคัญของสังคมนิยมประชาธิปไตยคือการสร้างรัฐสวัสดิการ (Welfare State) ที่ครอบคลุมและมีประสิทธิภาพ รัฐสวัสดิการนี้มุ่งเน้นการให้บริการพื้นฐานที่จำเป็นแก่ประชาชนทุกคน เช่น การศึกษา การสาธารณสุข การประกันสังคม และบริการสาธารณะอื่น ๆ โดยรัฐมีบทบาทสำคัญในการจัดการและกระจายทรัพยากรเพื่อให้เกิดความเสมอภาคและยุติธรรม แนวคิดนี้ยังเน้นการคุ้มครองสิทธิแรงงานและการจัดตั้งระบบภาษีที่เป็นธรรม เพื่อให้สามารถสนับสนุนการให้บริการของรัฐได้อย่างยั่งยืน (Harrington, 2011)

สังคมนิยมประชาธิปไตยมองว่า การควบคุมเศรษฐกิจและสังคมควรอยู่ในมือของประชาชน ผ่านกระบวนการประชาธิปไตย เช่น การเลือกตั้งและการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางนโยบาย แนวคิดนี้เชื่อว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการตัดสินใจจะช่วยลดการทุจริตและการใช้อำนาจโดยมิชอบ นอกจากนี้ ยังสนับสนุนสิทธิมนุษยชน เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของทุกคนในสังคม (Harrington, 2011)

สังคมนิยมประชาธิปไตยมีการนำไปปฏิบัติในหลายประเทศ โดยเฉพาะในประเทศยุโรปเหนือ เช่น สวีเดน นอร์เวย์ และเดนมาร์ก ซึ่งได้รับการยกย่องว่ามีระบบสวัสดิการที่ครอบคลุมและมีมาตรฐานการครองชีพที่สูง แนวคิดนี้ยังได้รับความนิยมในหลายประเทศทั่วโลก รวมถึงในบางส่วนของอเมริกาเหนือและอเมริกาใต้ ซึ่งมีการเคลื่อนไหวและพรรคการเมืองที่สนับสนุนแนวคิดสังคมนิยมประชาธิปไตย อย่างไรก็ตาม สังคมนิยมประชาธิปไตยก็มีความท้าทายและข้อวิพากษ์วิจารณ์เช่นกัน เช่น ความยากลำบากในการรักษาสมดุลระหว่างเสรีภาพส่วนบุคคลและการแทรกแซงของรัฐในเศรษฐกิจ บางคนอาจมองว่าการเพิ่มบทบาทของรัฐในการควบคุมทรัพยากรและเศรษฐกิจอาจนำไปสู่การลดทอนเสรีภาพทางเศรษฐกิจและสร้างภาระให้กับผู้เสียภาษี นอกจากนี้ การทำให้ระบบสังคมนิยมประชาธิปไตยทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพยังต้องอาศัยการสนับสนุนทางการเมืองและสังคมอย่างกว้างขวาง ซึ่งไม่สามารถรับประกันได้ในทุกประเทศ

สรุปแล้ว สังคมนิยมประชาธิปไตยเป็นแนวคิดที่พยายามผสมผสานความเสมอภาคทางเศรษฐกิจและสังคมเข้ากับหลักการของประชาธิปไตยและเสรีภาพส่วนบุคคล แม้จะเผชิญกับความท้าทายและข้อวิพากษ์วิจารณ์ แต่แนวคิดนี้ยังคงเป็นแรงบันดาลใจให้กับการเคลื่อนไหวเพื่อความเป็นธรรมและเสรีภาพในสังคมหลายแห่งทั่วโลก

4. ความแตกต่างของสังคมนิยมเพื่อฝัน สังคมนิยมวิทยาศาสตร์และสังคมนิยมประชาธิปไตย

ความแตกต่างระหว่างสังคมนิยมเพื่อฝัน (Utopian Socialism), สังคมนิยมวิทยาศาสตร์ (Scientific Socialism), และสังคมนิยมประชาธิปไตย (Democratic Socialism) อยู่ที่วิธีการ แนวคิด และเป้าหมายในการสร้างสังคมที่มีความเสมอภาคและเป็นธรรม

สังคมนิยมเพื่อฝัน เป็นแนวคิดที่เน้นการสร้างสังคมในอุดมคติผ่านการสร้างชุมชนที่สมบูรณ์แบบ โดยเชื่อว่าความร่วมมือและความเท่าเทียมสามารถเกิดขึ้นได้หากมีการจัดระเบียบสังคมใหม่ในระดับท้องถิ่น แต่แนวคิดนี้ถูกวิจารณ์ว่าเป็นเพียงอุดมคติที่ไม่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง เนื่องจากขาดการวิเคราะห์เชิงโครงสร้างและไม่สามารถตอบสนองต่อความซับซ้อนของสังคมมนุษย์ได้

สังคมนิยมวิทยาศาสตร์ เป็นแนวคิดที่พัฒนาโดยคาร์ล มาร์กซ์และเฟรเดริก เองเงิลส์ มุ่งเน้นการวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์และเศรษฐกิจ โดยใช้หลักการทางวิภาษวิธีเพื่ออธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคม มาร์กซ์เชื่อว่าความขัดแย้งทางชนชั้นจะนำไปสู่การปฏิวัติทางสังคม ซึ่งชนชั้นกรรมาชีพจะล้มล้างระบบทุนนิยมและสร้างสังคมนิยมผ่านกระบวนการที่เป็นไปตามธรรมชาติและมีหลักการทางวิทยาศาสตร์รองรับ

สังคมนิยมประชาธิปไตย เป็นแนวคิดที่ผสมผสานแนวคิดสังคมนิยมกับหลักการประชาธิปไตย เน้นการปฏิรูปทางเศรษฐกิจและสังคมผ่านกระบวนการประชาธิปไตยโดยไม่ใช้ความรุนแรง รัฐมีบทบาทสำคัญในการจัดการทรัพยากรและบริการสาธารณะเพื่อให้เกิดความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ แต่ยังคงรักษาเสรีภาพและสิทธิมนุษยชน เป้าหมายของสังคมนิยมประชาธิปไตย คือ การสร้างรัฐสวัสดิการที่ครอบคลุมและมีความยุติธรรม

ตาราง 1 สรุปความแตกต่างของสังคมนิยมเพื่อฝัน สังคมนิยมวิทยาศาสตร์และสังคมนิยมประชาธิปไตย

ประเภท	แนวคิดหลัก	วิธีการเปลี่ยนแปลง สังคม	บทบาทของรัฐ	การนำไปปฏิบัติ
สังคมนิยมเพื่อ ฝัน	สังคมในอุดมคติผ่านชุมชน เล็กๆ	สร้างชุมชนในอุดมคติ ในระดับท้องถิ่น	บทบาทจำกัด	ถูกมองว่าเป็นอุดมคติที่ ไม่สามารถนำไปปฏิบัติ ได้
สังคมนิยม วิทยาศาสตร์	การวิเคราะห์เชิง วิทยาศาสตร์เกี่ยวกับชนชั้น และเศรษฐกิจ	ปฏิวัติชนชั้นผ่าน กระบวนการ ประวัติศาสตร์	ควบคุมปัจจัยการผลิต โดยส่วนรวม	เน้นการเปลี่ยนแปลง สังคมอย่างเป็นระบบ
สังคมนิยม ประชาธิปไตย	ความเสมอภาคทาง เศรษฐกิจและการปกครอง โดยประชาธิปไตย	ปฏิรูปผ่าน กระบวนการ ประชาธิปไตย	บทบาทสำคัญในการ จัดการทรัพยากรและ สวัสดิการ	ปฏิรูปผ่านรัฐสวัสดิการ , รักษาเสรีภาพส่วน บุคคล

ทั้งสามแนวคิดมีเป้าหมายที่คล้ายกันในการสร้างสังคมที่มีความเสมอภาคและเป็นธรรม แต่แตกต่างกันในวิธีการ
แนวคิด และบทบาทของรัฐในการบรรลุเป้าหมายนี้

บทสรุป

ความแตกต่างระหว่างสังคมนิยมเพื่อฝัน สังคมนิยมวิทยาศาสตร์ และสังคมนิยมประชาธิปไตย อยู่ที่วิธีการและ
แนวทางในการบรรลุสังคมที่มีความเสมอภาคและเป็นธรรม สังคมนิยมเพื่อฝันเน้นการสร้างชุมชนในอุดมคติในระดับ
ท้องถิ่นโดยเชื่อว่าความร่วมมือและความเท่าเทียมสามารถเกิดขึ้นได้จากการจัดระเบียบสังคมใหม่ แต่ขาดการวิเคราะห์
เชิงโครงสร้างและถูกมองว่าเป็นแนวคิดในเชิงอุดมคติที่ไม่สามารถปฏิบัติได้จริง ในทางตรงกันข้าม สังคมนิยมวิทยาศาสตร์
ของมาร์กซ์ เน้นการวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์และเศรษฐกิจ โดยเชื่อว่าความขัดแย้งทางชนชั้นจะนำไปสู่การปฏิวัติและ
การเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างเป็นระบบ ขณะที่สังคมนิยมประชาธิปไตยผสมผสานแนวคิดสังคมนิยมกับหลักการประชาธิปไตย
โดยมุ่งเป้าการปฏิรูปสังคมผ่านกระบวนการประชาธิปไตย รักษาเสรีภาพส่วนบุคคลและการปกครองโดยประชาชน ทั้ง
สามแนวคิดแม้จะมีเป้าหมายคล้ายคลึงกัน แต่ก็แตกต่างกันในด้านวิธีการและบทบาทของรัฐในการบรรลุเป้าหมาย
เหล่านั้น

เอกสารอ้างอิง

Bernstein, E. (1993). *The Preconditions of Socialism*. Cambridge University Press.

Engels, F. (1978). *Socialism: Utopian and scientific*. International Publishers.

Fourier, C. (1996). *Theory of the four movements*. Cambridge University Press.

Harrington, M. (2011). *Socialism: Past and Future*. Arcade Publishing.

Lenin, V. I. (1975). *The State and Revolution*. International Publishers.

Marx, K., & Engels, F. (1976). *The Communist Manifesto*. Penguin Books.

Owen, R. (1991). *A new view of society and other writings*. Penguin Classics.